

NAGY MIKLÓS

Juhász Gyula és a „La Hongrie Républicaine” 1919-ben

ALKALMAZOTT HUMÁNTUDOMÁNYI INTÉZET

Juhász Gyula, francia megszállás, köztársaság

Hamarosan 90 esztendeje lesz annak, hogy Szeged az 1918. novemberi belgrádi katonai egyezmény értelmében francia katonai megszállás alá került. E több mint egy évig tartó időszak Magyarország történetének olyan meghatározó eseményeihez kapcsolódott, mint a polgári demokratikus forradalom, a proletárdiktatúra valamint az ellenforradalmi rendszer hatalomra jutása és berendezkedése.

A város francia irányítása sajátos körülményeket teremtett az említett változások helyi történéseihez, néhány napra korlátozva a proletárhatalom szerveinek működését a városban, segítve az ellenforradalom katonai és politikai szerveződését, korlátozva is ugyanakkor annak szélsőséges megnyilvánulásait a hatalom megszerzése után.

A kezdetben teljesen katonai jellegű megszállást 1919 március második felétől politikai jellegű Városcsapatok felállításával követte. A Tanácsköztársaság direktóriumának távozásra kényszerítése után a franciák visszahelyezték funkciójukba a város polgári demokratikus időszakban kinevezett vezetőit. A francia Városcsapatok fő politikai törekvése a polgári demokratikus korszak jogfolytonosságának alapján a város polgári rendjének biztosítása volt. Ennek az alapvető rendfenntartói érdekeken túlmenően kezdetben a Tanácsköztársaság elleni intervenció előkészületek, majd a Magyarországgal kötendő súlyos béke feltételeinek elfogadása szempontjából volt különös jelentősége. A francia megszállás 1920 márciusáig történő fenntartásában az a törekvés is szerepet játszott, hogy innen bizonyos egyensúlyozó, mérséklő szerepet tölthettek be a román és szerb területi követelések miatt mutakozó ellentétekben valamint Szegedről biztosíthatták a budapesti francia kolónia élelmézését.

A franciák megjelenésekor a szegediek rövid ideig tartó megszállásra számítottak, ami a mielőbbi békekötéssel véget ér. Az említett várakozások Franciaországnak a közép-kelet-európai békerendszer kialakításában betöltött meghatározó szerepével függtek össze, olyan reményeket táplálva a közvélemény körében, hogy az antantbarát magyar kormányzat francia támogatást élvezhet a konferencián az ország területi integritásának megőrzéséhez. A franciák iránti bizalmat erősítette a belgrádi tárgyalásokat folytató Franchet d'Esperey tábornok azon ígérete, miszerint a Monarchia stratégiai jelentőségű pontjait egyedül francia csapatok szállják meg és hogy a kormány maga állíthatja össze ezen pontok listáját, figyelemmel a román és a szerb megszállás veszélyeztetett területekre. Az antantbarát magyar kormánnyal kapcsolatos ekkori francia politikai elképzeléseket világosan tükrözi az a dokumentum, ami 1918 novemberében készült a francia Külügyminisztériumban a Monarchia megszállásának politikai hasznáról:

„Magyarországgal szemben úgy kell eljárni, hogy az új magyar köztársasági politikában érvényre juttassák a francia befolyást és profitáljanak abból, hogy a magyarok az általunk történő megszállást kérték, minket helyezve előtérbe.”

A francia külpolitika szempontjából ekkor meghatározó jelentőségű volt az a körülmény, hogy az antant Magyarországon egy polgári demokratikus, lényegében francia orientációjú kormánnyal állt kapcsolatban, amely egy nyugati mintájú köztársasági berendezkedés kialakítását tekintette alapvető célkitűzésének. A háború befejeződésekor tehát a francia politika számára reálisnak tűnt Magyarország bevonása egy többé-kevésbé egységes francia befolyás alatt álló közép-európai rendszerbe. A tanulmány szerint a magyar lakosság körében él a francia forradalmi hagyományok, a francia a nemzeti eszme tisztelete, Napóleon nimbusza amely mindenkor segítette az elnyomott nemzetek függetlenségi törekvéseit.¹

A stratégiai szempontból fontos területek közül végül is Arad, Temesvár valamint Szeged megszállására került sor. Minthogy Újszeged már 1918. november végétől szerb uralom alá került, a szegedi polgárság számára a francia katonák Szegedre érkezése biztosítékot jelentett a további önkényes szerb és román foglalások megakadályozására.

¹ Ormos Mária: *Padovától Trianonig*, Bp. Kossuth, 1983, 68–69. old.

A város értelmiségének képviselői igyekeztek a megszálló hadsereg közvetítésével tájékoztatni a francia népet az új polgári Magyarország gazdasági, társadalmi, művelődési viszonyairól. A franciák Magyarország iránti rokonszenvének felkeltését, valamint a polgári demokratikus forradalom célkitűzéseinek ismertetését szolgálta a „La Hongrie Républicaine” című francia nyelvű lap megindítása, amely 1918. január 8. és március 21. között jelent meg. Az első szám 1919. január 8-án látott napvilágot, amelyből több ezer példány kelt el Szegeden a francia katonák között illetve külföldön. Ettől kezdve a lap hetenként jelent meg egészen március 21-ig, amikor a politikai változásokkal és a lapot fenntartó csoport szétszóródásával összefüggésben a 11. lapszámmal megszűnt. Főszerkesztője Jakab Dávid polgári iskolai tanár volt, a lap mellett felsorakozott a város csaknem valamennyi polgári radikális felfogású közéleti személyisége, Juhász Gyula, Vág Sándor irodalomtörténész, Dettre János kormánybiztos-főispán, Hollós József orvos, Tonelli Sándor, közgazdász akik polgári radikalizmust sok más értelmiséghez hasonlóan a „szocializmus előcsarnokának” tekintették és lelkesen üdvözölték a polgári demokratikus forradalmat. Juhász Gyula Móra Ferencsel együtt alapítója a Radikális párt szegedi csoportjának, tagja a Szegedi Nemzeti Tanácsnak. A radikális párt február végi széthullását követően pedig március elején csatlakozik a szociáldemokrata párthoz és május elejéig aktív szerepet vállal a város kultúrpolitikájában mint a szegedi színházat irányító háromtagú direktórium vezetője.²

A „La Hongrie Républicaine” legértékesebb írásai mindenképpen Juhász Gyulától, mint a lap első főmunkatársától származnak, amely cikkeket a lap frankofón főszerkesztője fordított franciára.

A francia forradalmi hagyományok iránti tiszteletét hangsúlyozza a lap 2. száma „Petőfi, a forradalmi költő” című cikkében. Petőfi nyíltan vallotta – olvashatjuk –, hogy a francia forradalom története volt politikai bibliája, ennek hatására lett republikánus. Rövid költeményében maga mondja el, hogy ha a lélek tovább él a földön, akkor ő volt Camille Desmoulins Párizsban. Szobájának falát Arany János arcképe mellet Marat portréja díszítette. Franciául is azért tanult meg, hogy eredetiben olvashassa a francia forradalom történetét.³

A La Hongrie républicaine 5. számában „Ady és a franciák” című cikkében az akkor elhunyt Ady Endrére emlékezve a francia kultúrának Ady költészetére gyakorolt meghatározó befolyásáról közöl elemzést, kiemelve Párizs illetve francia parnasziszták és szimbolisták szerepét költői pályájának kiteljesedésében.

A 6. számban „Egy kis nép büszkesége” című Juhász Gyula cikk a magyar költészetnek az európai irodalom gazdagításában játszott szerepét emeli ki, azon reményének adva hangot, hogy a franciák, akik „... azt hitték, hogy a Balkán egy részét fogják itt látni, bevallják majd, hogy kellemesen csalódtak.”

A 8. lapszámban „In memoriam” címmel Martinovics Ignác és társai 1919 márciusában történt újratemetése kapcsán emlékezik Juhász Gyula a magyar jakobinus mozgalom résztvevőire. A bécsi kormány szemében az volt a fő bűnük – hangsúlyozza –, hogy Magyarországot szabad és független köztársasággá, Franciaország szövetségesevé kívánták tenni. A mozgalom résztvevői közül súlyos börtönbüntetést szenvedett az a Batsányi János, aki elsőnek irányította Párizs és a francia forradalom felé a magyarság figyelmét. Ő fordította le magyarrá Napóleon híres proklamációját, amelyben a Habsburg iga lerázására hívja fel a magyar népet.⁴

A külföldre irányuló propaganda szempontjából a lap szerkesztői az irodalmi kötődések mellett különös jelentőséget tulajdonítottak a francia-magyar történeti kapcsolatok bemutatásának. Ezt a célt szolgálta a „La Hongrie Républicaine utolsó előtti (10) lapszámban közzétett „Francia–magyar barátkozás hajdan” című Juhász Gyula írás, amelyben a magyar történelem nagyjainak – Zrínyi Miklósnak, Bethlen Miklósnak valamint II. Rákóczi Ferencnek – a francia udvarral kialakított Habsburg-ellenes szövetségi kapcsolatait eleveníti fel.⁵

A költő szerkesztőtársa, Vág Sándor megállapítása szerint Juhász Gyula írásait akár politikai, szociális vagy művészeti kérdéssről legyen szó mindig alapos szakértelem jellemezte. Az elsősorban külföldnek szánt cikkek megírása során nem annyira a felfogás eredetisége volt az író fő törekvése, jóllehet cikkeinek megközelítése nemegyszer új szempontokat vetett fel.

² Péter László: *Az időszerűtlen Juhász Gyula*, Irodalomismeret, 1993 dec.21–25, in.: Mindörökké Szeged, Argumentum, 1997, 329.

³ La Hongrie Républicaine 2. sz. 1919. jan.15. in.: Vág Sándor: *A La Hongrie Républicaine és Juhász Gyula*, Irodalomtörténeti Dolgozatok, Szeged, 1956, 4–5.

⁴ La Hongrie Républicaine 4–5–6. sz. 1919. február 5, február 14, február 28. in.: Vág Sándor: *A La Hongrie Républicaine és Juhász Gyula*, Irodalomtörténeti Dolgozatok, Szeged, 1956, 6–7.

⁵ La Hongrie Républicaine 10. sz. 1919. márc.14. in.: Vág Sándor: *A La Hongrie Républicaine és Juhász Gyula*: Irodalomtörténeti Dolgozatok, Szeged, 1956, 8.

Az említett publicisztikák mellett a „La Hongrie Républicaine” majdnem minden számában olvashatók versek, magyar vonatkozású francia költemények illetve magyar költők francia fordításai (Petőfi, Ady, Kosztolányi, Heltai, François Coppée, Paul Verlaine és Théophile Gautier fordításaiban)

Az a reményteljes hangulat, ami a szegedi haladó értelmiség részéről a franciák szerepvállalásához fűződött illúzióknak bizonyult, a békefeltételekkel kapcsolatos hírek hatására a bizakodást hamarosan keserű kiábrándulás követte. Egyértelművé vált, hogy az antant a területi újrendezés során Magyarországgal szemben az újonnan létrejövő utódállamokat fogja támogatni, amelyek a háború alatt kifejezésre juttatták antantbarátságukat és amelyekkel szemben a nagyhatalmak kötelezettséget vállaltak. Ezen a helyzeten érdemben tehát nem változtatott az antantbarát magyar demokrácia stabilizációjához fűződő francia érdek.

A békefeltételekkel kapcsolatos kellemetlen hírek hatására az addig szívélyes viszony a franciák és a szegediek közt jóval hűvösebbé vált. A Szegeden állomásozó francia tisztiek többször is hangsúlyozták, hogy ők a győztesek és hogy a magyaroknak kel a felelősséget vállalniuk a németekkel való szövetségért. Juhász Gyula a Délmagyarország 1919. március 4-i számában keserűen említi, hogy a franciák eltávolították az ország négy részre történő szakítására ellen tiltakozó „Voulez-vous quatre Alsace” (Négy Elzászt akartok?) feliratú utcai falragaszokat ami párhuzamot kívánt vonni az említett francia területek 1871-ben történt Németországhoz csatolása és a történelmi Magyarország feldarabolása között. A francia sajtócenzúra egyébként is különös gondot fordított az olyan tartalmú cikkek, hirdetések megjelentetésének megakadályozására, amelyek a súlyos magyar békefeltételek kapcsán „franciaellenes közhangulat” kialakulásához járulhattak hozzá. Az említett francia–magyar történelmi párhuzamra utal a költő „Magyar Straszburok” című versciklusában – melynek első költeményei a Délmagyarország 1920. január 21-i számában gyászkeretbe foglalva láttak napvilágot – amelyekben a trianoni békediktátum alapján elcsatolásra kerülő magyar városok történelmi és irodalmi emlékhelyeit soratja. Az említett ún. „városversek” először a Nefelejcs (1921) című kötetben, illetve a válogatott verseket tartalmazó Hárfában (1929) „Városok” címmel jelentek meg.⁶ Péter László arra hívja fel a figyelmet, hogy a költő Trianon elleni tiltakozásában a két forradalom kizárólagos felelősségét hangsúlyozó hivatalos ellenforradalmi propagandával szemben mindvégig azok felelősségét állította előtérbe, akik 1914-ben háborúba sodorták az országot.⁷ Juhász Gyula 1919 utáni költészetének motívumai közül az elbukott forradalmak miatt érzett keserűség mellett a trianoni béke következtében elveszített magyar tájak okozta történelmi-politikai trauma jelentette a másik meghatározó elemet, hangsúlyosabbá téve egyben költészetének magyarságtudatát. Ezt bizonyítja az említett témakör összegzésének tekintett 1927. június 4-én megjelent Trianon című vers, amelynek „Nem kell beszélni róla sohasem. De mindig, mindig gondoljunk reá” mondatai figyelmeztetnek az elcsatolt területek magyarságával közös szellemi örökségünk ápolásának fontosságára.

MIKLÓS NAGY

Gyula Juhász and the 'La Hongrie Républicaine' in 1919

The French occupation of Szeged between January 1919 and February 1920 was the result of the Belgrade Agreement of 13th November, 1918. The radical bourgeois intelligencia of Szeged, which had strong anti-German feelings and strong respect for French revolutionary traditions, welcomed the arrival of the occupiers and hoped that the French would help to keep the integrity of Hungary for the upcoming peace conference. They tried to inform the French nation about the economic, social and cultural background of Hungary with the help of the occupying soldiers.

The main objective of 'La Hongrie Républicaine', a Hungarian weekly publication in French, was to raise interest and create a positive attitude towards the Hungarian nation. The most important articles in the journal were written by Gyula Juhász, between 8th January 1919 and 21st March. In his articles Gyula Juhász emphasized the French-Hungarian revolutionary traditions, cultural relations and the strong influence of French culture on the poetry of Petőfi and Ady. However, the declarations of the Peace Conference undermined the hopes for maintaining territorial integrity and forming ethnically just borders.

⁶ Péter László: *Juhász Gyula és Trianon*, Délvilág, 1990. április 14. in.: *Mindörökké Szeged*, Argumentum, 1997, 319.

⁷ Péter László: *Juhász Gyula és Trianon*, Délvilág, 1990. április 14. in.: *Mindörökké Szeged*, Argumentum, 1997, 322–323.